

NOTATKA LEKSYKOGRAFICZNA O ROKU 1851

Piotr Wierzchoń, wraz z którym stworzyłem Narodowy Fotokorpus Języka Polskiego, dostępny od 2014 r. w Internecie pod adresem www.nfjp.pl (unikatowe w dziejach polskiej leksykografii opracowanie, prezentujące znaczną liczbę – ok. 250 000 – haseł słownikowych ilustrowanych zdaniowymi fotocytatami dokumentacyjnymi) uruchomił niedawno odrębną stronę internetową, poświęconą danym jednego tylko roku: www.1851.pl. Jest ona związana bezpośrednio z Narodowym Fotokorpusem..., tymczasem skoncentrowanym na okresie 1901–2000, ale wkrótce znajdą się w nim znaczne ilości fotomateriałów dokumentacyjnych z całego stulecia 1801–1900.

„Bigdatowa” orientacja naszych kwerend tekstowych pochłania wiele czasu; nie jest możliwe, przy bardzo ograniczonych środkach finansowych, szybkie udostępnienie zainteresowanym większych zbiorów informacji leksykograficznej; a chodzi przecież o specjalny rodzaj zbiorów, jakich dotychczas nie oferował nikt (ew. uwaga, że czynią to biblioteki cyfrowe i Internet, jest nieporozumieniem i dowodem niekompetencji komentatora).

Pracując nad dokumentacją słownictwa XIX w., która zakłada maksymalną, totalną eksplorację tekstów opublikowanych w roku 1801, 1802, 1803... aż do roku 1900, założyliśmy publikowanie komunikatów o osiągnięciach etapowych. Piotr Wierzchoń wybrał kilka miesięcy temu środkowy rok dziewiętnastowiecza, aby zademonstrować serię haseł ukazującą na konkretnych przykładach bogactwo polskiej leksyki, wciąż słabo znane, zbadane w stopniu niedostatecznym.

Wiedza o niej ma mocne centrum, tworzy je informacja zawarta w słownikach nazywanych narodowymi i w pewnej liczbie monografiach szczegółowych, zbibliografowanych w moim *Hipersłowniku języka polskiego* [t. 1–10, Warszawa 2020]. Centrum to przesuwają się jednak wyraźnie ku Narodowemu Fotokorpusowi..., który na początku 2021 r. wzbogacił się o zakładkę MULTIWORD. Umieszczone zostały pod nią nowe materiały, ponad 30 000 fotocytatów tekstowych z obszaru szeroko rozumianej frazeologii; dane te przygotował i udostępnił Piotr Wierzchoń.

Na stronie www.1851.pl dziś, na początku września 2021 r., fotocytatów-dokumentów, różnych, pozafrazeologicznych, jest tylko 6 195. Wszystkie to są jednak hasła z wąskiego przedziału literowego: A–D. Razem z cytatami na pozostałe litery – tymczasem jeszcze „niezawieszonymi” na niej - mowa tu o zupełnie

nowym, unikatowym zbiorze danych, wytworzonym przez Piotra Wierzchonia; liczy on ponad 60 000 jednostek. Dokumentacja cytatowa do haseł od *E* do *Ż* wymaga jeszcze jedynie niewielkiego dopracowania, zanim zostanie udostępniona ogółowi badaczy.

Ów całkowicie nowy, kolejny zbiór fotodokumentacyjny Piotra Wierzchonia jest niewątpliwie nadzwyczaj wartościowy. Kilkadziesiąt tysięcy cytatów zdaniowych z jednego tylko roku dorobku tekstowego autorów polskojęzycznych, kolekcja wyimków zupełnie nieznanymi historykom słownictwa polskiego i niezarejestrowanych w żadnym ze (1) słowników czy jakichkolwiek innych (2) opracowań leksykograficznych, to niemałe wydarzenie. Cóż ono przynosi? Dowiadujemy się dzięki niej, które słowa „urodziły się” w r. 1851, a które zostały w (1–2) pominięte bądź zanotowane, ale z inną datą urodzenia, co jest pryncypalnie ważne dla rozwijanej szczególnie intensywnie, zwłaszcza za sprawą Piotra Wierzchonia i moją, w ostatnim dwudziestolecu chronologii leksykalnej.

Pojawiły się zatem nowe dane o charakterze statystycznym, które umożliwią aktualizację i weryfikację występujących w literaturze przedmiotu twierdzeń o produktywności słowotwórczej, o internacjonalizacji leksyki itp. zjawiskach w dziejach polskiej leksyki. Oto ciekawsze moim zdaniem hasła: **aeronautka, akademiczny, akatolicki, akrobatyczno-atletyczny, anormalność, anti-rewizjonista, arcydowcipny, barytonista, bezgruntowność, bezposażny, bonapartystyczny, brzdąkanina, całomiesięczny, charakteryzacja, chropowacizna, chuderlawy, ciemnoblondynka, cukrowniczy, cwancygier, cywilność, decentralista, dezawantaż, dojeżdżacz, dunderować, dystryktowy, dytyrambiczny, dziejowo-statystyczno-przemysłowy, dżentelmen.**

Na specjalną uwagę zasługują te hasła z 1851 r., które występują w cennym *Wielkim słowniku języka polskiego* PAN pod red. Piotra Źmigrodzkiego [www.wsjp.pl, w odczycie z 1 IX 2021 r.] z datowaniem późniejszym - o kilka, kilkanaście czy kilkadziesiąt lat późniejszym w porównaniu z danymi Piotra Wierzchonia. To m.in.: **abiturient, absolutorium, absorbować, abstrahować, abstrakcyjny, adwokatura, agronomiczny, bankierstwo, bezwietrzny, bibliograficzny, choreografia, chórzystka, ciężarówka, cylindryczny, cywilizacyjny, dalekowidz, debiutantka, demobilizacja, denuncjant, deportacja, deszczochron, drzewostan, dualistyczny, dwujęzyczność, działalność, dziennikarz.**

Redatacje, i te tymczasowe, i te ostateczne, są niezbędne, aby uzyskać pełen obraz rozwoju polskiego słownictwa, aby każdy wyraz został poznany i dokładnie opisany, jako byt czy grafobyt od narodzin aż do wygaśnięcia w użyciu, w świadectwach tekstowych. Jego frekwencja na osi czasu, wraz ze wszystkimi zdaniowymi cytatami dokumentacyjnymi, złoży się na jego historię, prawdziwy obraz jego życia. Niejeden z takich obrazów (dotychczas nienakreślony) okaże się zaskakujący, porywający...

Jan Wawrzyńczyk
(Warszawa,
e-mail: j.wawrzynczyk@uw.edu.pl)